مجلهٔ حقوقی بین‌المللی/ شمارهٔ ۷۹/ پاییز ۱۴۰۴/ صفحات ۱۰۴ـ۸۱

مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد
(پژوهشی)

علی حسنخانی*

(DOI) : 10.22066/CILAMAG.2025.2044940.2646
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۴

چکیده

شکل‌گیری معاهدات مبنایی، تلاشی است از سوی کشورها برای حرکت رو به جلو و رویارویی با شرایط و واقعیت‌های جدید. این ترتیبات، گاهی تلاش دارند از طریق ایجاد کنفرانس دولت‌های عضو و تصویب یک سری اسناد، در جهت نیل به این هدف گام بردارند. در این رابطه این سؤال مطرح می‌شود که ماهیت حقوقی این ترتیبات و مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو چیست و اصولاً چه کارکردی دارند؟ به نظر می‌رسد با وجود برخی مشابهت‌ها با سازمان‌های بین‌المللی، می‌بایست همچنان آن‌ها را در قالب ترتیبات مربوط به حقوق معاهدات بررسی و مصوبات ناشی از تصمیمات کنفرانس دولت‌های عضو را به‌جز در موارد مشخص و وجود ارادهٔ صریح، در قالب حقوق نرم ارزیابی کرد. مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو در کنار جنبهٔ تقنینی، اجرایی و شبه‌قضایی، به‌ویژه در چارچوب مصوبات کنوانسیون مبارزه با فساد، می‌توانند کارکردهایی چون رویارویی با واقعیت‌های جدید و غیرقابل پیش‌بینی، توجه به نیازهای خاص برخی از کشورها، تلاش برای اجرای بخش‌های مغفول‌مانده، ایجاد سازوکارهای اجرایی جامع و موردی داشته باشند.

واژگان کلیدی

معاهدات مبنایی، کنفرانس دولت‌های عضو، کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد، صلاحیت‌ها و کارکردها

* دکتری حقوق بین‌الملل دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران و کارشناس حقوقی اداره‌کل حقوقی وزارت امور خارجه
alihasankhani.ir@gmail.com

http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

مقدمه

معاهدات بین‌المللی همواره به‌عنوان ابزاری برای رویارویی و حل مشکلات مشترک میان دولت‌ها تلقی و تلاش شده با بهره‌مندی از ظرفیت‌های موجود در این اسناد، تفاهم و همکاری میان اعضا میسر شود. با وجود این، موضوع گذر زمان، تغییر شرایط و تلاش برای یافتن راه‌حل‌های متناظر با واقعیت‌های بیرونی، امری است که دولت‌ها را بر آن داشته تا در مورد پاسخگویی و کارآیی معاهدات، مداقه بیشتری کنند. به‌واقع، اگر معاهدات، تنها در قالب اسنادی ایستا قلمداد شوند، کارآیی آن‌ها به‌ویژه در دنیای رو جلو و پرچالش کنونی، تحت تأثیر جدی قرار گرفته و در نتیجه روش‌های جدیدی برای پاسخ به این نیازها لازم است. از این روست که راه‌حل‌هایی چون تفسیر پویا و هرمنوتیک از معاهدات تلاش دارند قصد واضعان و عبارات به‌کاررفته را در چارچوب هدف غایی اسناد و با درنظرگرفتن واقعیت‌های بیرونی مدنظر قرار دهند.

در کنار این تلاش‌های ماهوی، حرکت‌های شکلی و عمل‌گرایانه نیز برای حرکت معاهدات، سازگار و همگام با نیازها و واقعیت‌های بیرونی انجام شده است که می‌توان برخی از آن‌ها را در قالب ترتیبات مربوط به «معاهدات مبنایی»[1] مشاهده کرد. این ترتیبات به گونه‌ای است که از یک سو ویژگی‌های سازمان‌های بین‌المللی را داشته و از سوی دیگر، ضمن متمایزبودن از سازمان‌های بین‌المللی، ویژگی‌های معاهده‌ای خود را حفظ کرده و تا حدودی در حد وسط و میانهٔ این دو به حرکت خود ادامه می‌دهند. به‌واقع این معاهدات مبنایی گاه با ایجاد مجمعی از دولت‌های عضو، عمدتاً با عنوان کنفرانس دولت‌های عضو، مصوباتی را تحت عناوینی چون قطعنامه، توصیه‌نامه و تصمیم، تصویب می‌نمایند و پویایی و پاسخگویی معاهدهٔ مادر را با شرایط بیرونی تا حدود زیادی تضمین می‌کنند.

باید توجه داشت که در اینجا موضوع کارآیی معاهدات از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است زیرا در مورد برخی معاهدات، رویه نشان داده است که گاه ممکن است پس از عضویت دولت‌ها در برخی از معاهدات، موضوع از دستور کار ویژهٔ آن‌ها خارج شده و گردآوری آن‌ها و تلاش برای یافتن راه‌حل و حتی اجرای مفاد تعهدشده، دشوار خواهد بود. از این رو (به‌عنوان یکی از راه‌های اجرای مؤثر توافقات) با ایجاد کنفرانس دولت‌های عضو که به‌صورت دوره‌ای و منظم، دولت‌های عضو در مکان مقرر جمع می‌شوند، امکان اتخاذ تصمیم که عمدتاً از طریق اجماع صورت می‌گیرد، مقدور است و مصوبات مورد نظر می‌تواند نهایی شود. لازم به ذکر است که این مصوبات می‌توانند کارآیی‌های متعددی ازجمله ایجاد سازوکارهای اجرایی و نظارتی، توسعهٔ تدریجی مفاد معاهدهٔ مادر (حسب صلاحیت کنفرانس دولت‌های عضو)، تبیین مقررات و رویکردها، رویارویی با وضعیت‌های جدید و غیرقابل پیش‌بینی و ایجاد سازوکارهای شبه‌قضایی حل و فصل اختلاف داخلی را داشته باشند.

---

1. Framework Treaties or Conventions

تجربهٔ نسبتاً طولانی و موفق این الگو که در ابتدا در موضوعات مربوط به حقوق محیط‌زیست و با کنوانسیون رامسر در ۱۹۷۰ و سپس کنوانسیون استکهلم ۱۹۷۲ آغاز شد و سپس به‌صورت گسترده ادامه یافت، سرآغازی بود برای تسری آن به برخی دیگر از حوزه‌های حقوق بین‌الملل همچون خلع سلاح،[۲] بهداشت[۳] و مقابله با جرائم.[۴،۵] از این رو ضروری است به این پرسش پاسخ داده شود که ماهیت حقوقی این ترتیبات نهادی چیست و چه کارکردهایی ایفا می‌کنند. در بخش نخست پژوهش حاضر، ماهیت معاهدات مبنایی، در بخش دوم، مبنای صلاحیتی و اختیارات کنفرانس دولت‌های عضو و سپس در بخش سوم، وضعیت حقوقی تصمیمات بررسی می‌شود. در بخش پایانی با مبنا قراردادن کنوانسیون مبارزه با فساد و بررسی ماهیت و کارکرد برخی از قطعنامه‌های کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد، تلاش شده تصویر عینی و ملموس‌تری از این مصوبات ارائه شود.[۶]

۱. ساختار کنفرانس دولت‌های عضو

یکی از راه‌های حقوقی همگامی با پدیده‌های جدید، به‌ویژه مواردی که با تحولات سریع عینی و علمی همراه است، استفاده از ظرفیت‌های معاهدات مبنایی است. ممکن است این امر در قالب معاهدات الزام‌آور به‌عنوان بستر حقوقی پایه و به منظور ایجاد کنفرانس دولت‌های عضو و سایر ارکان مورد نیاز در یک موضوع خاص، مورد استفاده قرار گیرد.[۷] هدف از این اقدامات، ایجاد بستر حقوقی مستمر و منظم برای رصد، بررسی، تصمیم‌گیری، اجرا و حتی در مواردی حل و فصل اختلافات میان اعضا در رویارویی با پدیده‌ها و چالش‌های پیش روست. بر این اساس، این رویکرد

2. *Cf*: Convention on Cluster Munitions, 2008 & Arms Trade Treaty, 2013 & Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons, 2017.

3. *Cf*: WHO Framework Convention on Tobacco Control, 2003 & International Convention against Doping in Sport, 2005.

4. *Cf*: Rome Statute of the International Criminal Court, 1998 & United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000 & United Nations Convention against Corruption, 2003.

5. Sebastian Rioseco, "Conferences of the Parties Beyond International Environmental Law: How COPs Influence the Content and Implementation of their Parent Treaties", *Leiden Journal of International Law 36, no 3* (2023): 700, 701.

۶. در مورد انتخاب کنوانسیون مبارزه با فساد و بررسی مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو آن باید عنوان داشت که به علت آنکه نگارنده به مدت چهار سال کارشناس حقوقی مسئول کنوانسیون مبارزه با فساد در وزارت امور خارجه بوده و با نهادهای ذی‌ربط داخلی ازجمله مرجع ملی مبارزه با فساد (وزارت دادگستری) در ارتباط نزدیک بوده و در نشست‌های بین‌المللی متعددی همچون نهمین کنفرانس دولت‌های عضو مبارزه با فساد در ۲۰۲۱ در شرم‌الشیخ و اعلامیهٔ سیاسی مجمع عمومی پیرامون مبارزه با فساد و سایر اسناد مربوطه، به‌عنوان مذاکره‌کنندهٔ ایران در این نشست‌ها حضور داشته است، تلاش شده در کنار رویکرد تحلیلی و توصیفی، نگاه عملی پیرامون برخی از مباحث نیز بیان شود تا اطلاعات بیشتری در این رابطه در اختیار خوانندگان قرار گیرد.

۷. لازم به ذکر است که ایجاد کنفرانس دولت‌های عضو، تنها کارکرد معاهدات مبنایی نیست. به عبارت دیگر، گاهی ممکن است معاهدات مبنایی حرکت پویای خود را برای حل و فصل مشکلات و چالش‌های پیش رو از طریق ایجاد پروتکل یا سایر شیوه‌ها پیش‌بینی نماید.

می‌تواند ماهیت قاعده‌سازی، اجرایی و حتی در مواردی شبه‌قضایی داشته باشد و مبنایی برای نزدیکی و همگام‌سازی مفاهیمی چون «حاکمیت»،[۸] «کارآیی»[۹] و «مشروعیت»[۱۰] ایجاد کند.[۱۱]

همان طور که اشاره شد، بر پایهٔ یک معاهدهٔ الزام‌آور، مجمع و کنفرانس دولت‌های عضو آن معاهده[۱۲] (عمدتاً تحت این عناوین) شکل گرفته و برگزاری جلسات منظم و دوره‌ای برای بررسی موضوعات در دستور کار، مورد توجه قرار می‌گیرد. از دیگر ارکان مهم این ساختار، ایجاد دبیرخانه به منظور انجام امور اداری و فنی مورد نیاز است که زیر نظر کنفرانس دولت‌های عضو فعالیت می‌کند؛ ضمن آنکه حسب نیاز و ضرورت، ممکن است ارکان فرعی دیگری نیز چون گروه‌های کاری، ذیل کنفرانس دولت‌ها شکل گیرد.

درک قواعد حقوقی حاکم بر این معاهدات از آن رو مهم می‌نماید که بر اساس آن و همچنین مفاد معاهده‌ای که کنفرانس دولت‌های عضو بر اساس آن شکل گرفته، می‌توان ماهیت تصمیمات و محدودهٔ اختیارات و صلاحیت‌های آن‌ها را مشخص کرد. از دید برخی از صاحب‌نظران، نمی‌توان چنین ترتیبات نهادی را در قالب سازمان‌های بین‌المللی یا معاهدات سنتی و مرسوم حقوق بین‌الملل ارزیابی کرد زیرا ضمن داشتن برخی از ویژگی‌های هر یک، از آن‌ها متمایزاند، به‌طوری که به علت ماهیت «موردی»[۱۳] و عدم قصد دولت‌ها برای ایجاد یک سازمان بین‌المللی در مفهوم متعارف، نمی‌توانند در عِداد سازمان‌ها باشند و از سوی دیگر به علت وجود کنفرانس دولت‌های عضو، دبیرخانه و ارکان فرعی و ماهیت سلسله‌مراتبی میان آن‌ها، نمی‌توانند در قالب معاهدات مرسوم قلمداد شوند. از این رو می‌توان آن‌ها را در قالب ساختاری «مستقل»[۱۴] معرفی کرد که دارای شیوهٔ قاعده‌سازی، اجرایی و سازوکارهای نظارتی مختص به خود است.[۱۵] در عین حال که معاهدات مبنایی و ترتیبات ویژهٔ حاصل از آن، به‌طور خاص نمی‌تواند منحصر به حقوق سازمان‌ها یا معاهدات محدود شود، می‌توان قائل به آن بود که هر دو دسته از حقوق سازمان‌ها و معاهدات، قابل اعمال بر آن هستند. در بخش‌های بعدی توضیحات بیشتری از آثار این نگاه بیان خواهد شد.

---

8. Sovereignty
9. Efficiency
10. Legitimacy
11. Jutta Brunnée, "COPing with Consent: Law-Making under Multilateral Environmental Agreements." *Leiden Journal of International Law* 15, no.6 (2002): 7-15.
12. Conference or Meeting of Parties (COP or MOP)
13. *Ad hoc*
14. Autonomous
15. Robin R. Churchill and Geir Ulfstein, "Autonomous Institutional Arrangements in Multilateral Environmental Agreements: A Little-Noticed Phenomenon in International Law", *The American Journal of International Law* 94, no. 4 (2000): 623.

۲. مبنای صلاحیت و اختیارات کنفرانس دولت‌های عضو

برخی با توجه به شباهت‌های میان معاهدات مبنایی و ساختارهای ایجادشده بر اساس آن (همچون کنفرانس دولت‌های عضو، دبیرخانه و ارکان فرعی) در ارزیابی‌های خود، آن‌ها را ذیل قواعد حاکم بر حقوق سازمان‌ها و صلاحیت «صلاحیت‌های ضمنی»[۱۶] قلمداد و در این چارچوب به رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در پروندهٔ «جبران خسارات»[۱۷] اشاره کرده‌اند. اینان بر این باورند معاهدات مبنایی، تنها به علت برخی ملاحظات، به تعبیر آن‌ها «به‌صرفه‌سازی ساختاری»،[۱۸] اقدام به ایجاد چنین نهادهایی کرده‌اند، در حالی که کارکرد و کارآیی شبیه به سازمان‌های بین‌المللی را مدنظر داشته‌اند؛ علاوه بر اینکه این صلاحیت ضمنی را در امور داخلی و خارجی به‌طور یکسان برای کنفرانس دولت‌های عضو پیش‌بینی کرده‌اند، به گونه‌ای که وجود ترتیبات و موافقت‌نامه‌های مالی با سایر نهادها، دولت میزبان (مقر) و همچنین با سایر دبیرخانه‌ها و کنفرانس‌های دولت‌های عضو، بیانگر این اختیارات و صلاحیت‌هاست.[۱۹] از دید این دسته، در معاهدات مبنایی اشاره‌ای به وجود شخصیت حقوقی یا امکان ورود به موافقت‌نامه با سایر نهادها نشده، اما همچون سازمان‌های بین‌المللی، به‌ویژه با توجه به رویه و عملکرد موجود، این اختیار ضمنی برای آن‌ها متصور است.[۲۰]

از سوی دیگر، برخی از نویسندگان معتقدند که هر گونه صلاحیت کنفرانس دولت‌های عضو، ناشی از معاهدهٔ مبنایی و بر اساس «صلاحیت اعطایی»[۲۱] است، نه بر اساس توسل به قیاس و اعمال قواعد حقوق سازمان‌های بین‌المللی. اینان مبنای نظر خود را در چارچوب نظر مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیهٔ توسل به سلاح هسته‌ای در مخاصمات مسلحانه قرار داده‌اند که در آن دیوان اعلام داشته: «سازمان‌های بین‌المللی برخلاف دولت‌ها، دارای صلاحیت عام نیستند. اصول خاصی بر سازمان‌های بین‌المللی حاکم است که توسط دولت‌ها به آن‌ها اعطا شده و (به تبع آن سازمان‌های بین‌المللی) دارای این اختیارات می‌شوند و محدودهٔ این اختیارات، پیشبرد منافع جمعی است که دولت‌ها به آن‌ها تفویض کرده‌اند».[۲۲] بر این اساس، این صلاحیت‌های اعطایی بر ارکان معاهداتی نیز قابل اِعمال بوده و دولت‌ها و سپس ارکان معاهداتی دارای مسئولیت اولیه و ثانویه برای این امر هستند. این در حالی است که اعمال قواعد حقوق سازمان‌ها و به تبع آن‌ها صلاحیت‌های ضمنی در چنین معاهداتی محل تردید است زیرا سازمان بین‌المللی بر اساس این

16. Implied power

17. *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949*..

18. Institutional economy

19. Robin R. Churchill and Geir Ulfstein, *Autonomous Institutional Arrangements*, 649-658.

20. *Ibid*, 655.

21. Conferred competence

22. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996*, para 25.

معاهدات شکل نگرفته و حقوق قابل اعمال، تنها در چارچوب حقوق معاهدات و صلاحیت‌های اعطایی قابل اجراست. حتی در صورت قائل‌بودن به اعمال صلاحیت‌های ضمنی در چنین مواردی، این امر تنها ناظر بر تصمیمات مربوط به امور داخلی و در محدودهٔ اجرای مفاد معاهدهٔ مبنایی است و نه بیرونی؛ و کنفرانس دولت‌های عضو نمی‌تواند مستقل از خواست و ارادهٔ دولت‌های عضو اقدام کند؛ ضمن آنکه در چنین ترتیبات معاهداتی، صلاحیت‌های ضمنی قابل اعمال بر سازمان‌های بین‌المللی به علت امکان تفسیر موسع اختیارات داده‌شده توسط معاهدات مبنایی به کنفرانس دولت‌های عضو، این امر عملاً ضرورتی ندارد.[۲۳،۲۴]

در پایان لازم به ذکر است که نظریه‌های عنوان‌شده، بر اساس حقوق سازمان‌ها و معاهدات، جنبهٔ صرفاً نظری نداشته و دارای آثار عملی است. به‌واقع، کسانی که معاهدات مبنایی را در چارچوب حقوق سازمان‌ها و نظریهٔ اختیارات ضمنی ارزیابی کرده‌اند، این نتیجه‌گیری را داشته‌اند که تصمیمات کنفرانس دولت‌های عضو برای اعضا لازم‌الاجراست.[۲۵] این در حالی است که اگر حقوق معاهدات، حاکم بر چنین ترتیباتی باشد، کلیهٔ تصمیمات لازم‌الاجرا نبوده و هر مورد باید جداگانه و موردی بررسی و ارزیابی و سپس التزام اعضا به مفاد مصوبات تعیین شود.[۲۶]

۳. ماهیت حقوقی تصمیمات کنفرانس دولت‌های عضو

از دید کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل، کنفرانس دولت‌های عضو، مجمعی از اعضای یک معاهده به منظور بررسی یا اجرای معاهده است، به‌جز مواردی که آن‌ها به‌عنوان عضوی از یک بخش یک سازمان بین‌المللی اقدام می‌کنند. به عبارت دیگر در اینجا کنفرانس دول عضو، یک بخش از سازمان بین‌المللی همچون مجمع اعضای سازمان تجارت جهانی[۲۷] نیست، بلکه معاهدهٔ اولیه (در حالی که سازمان بین‌المللی را تشکیل نمی‌دهد) تنها ایجاد کنفرانس یا مجمعی از دول طرف معاهده برای بررسی و اجرای معاهده را پیش‌بینی می‌کند.[۲۸] البته برخی در این بین، نظرات دیگری

۲۳. برای نمونه، در عمدهٔ معاهدات مبنایی در مورد صلاحیت‌ها و اختیارات کنفرانس دولت‌های عضو بیان شده است که: کنفرانس دولت‌های عضو، به‌عنوان رکن عالی کنوانسیون، اقدام به بررسی منظم اجرای کنوانسیون و سایر اسناد مرتبط می‌کند که کنفرانس تصویب می‌نماید و باید در چارچوب وظایف محوله، تصمیمات لازم برای اجرای مؤثر کنوانسیون را اتخاذ کند. (بند ۲ ماده ۷ کنوانسیون تغییرات آب و هوایی موسوم به UNFCCC)

24. Volker Roben, "Environment Treaty Bodies", *Published under the auspices of the Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law*, (2021): 7,8.

25. Churchill and Ulfstein, *Autonomous Institutional Arrangements*, 633–4.

۲۶. لازم به ذکر است که برخی مبنای تصمیم‌سازی‌های کنفرانس دولت‌های را بر اساس رویکرد متقابل (Interactional) تشریح کرده‌اند. برای مطالعهٔ بیشتر، ن.ک:

Jutta Brunnée, *COPing with Consent: Law-Making under Multilateral Environmental Agreements*, 33-37.

27. Meeting of parties of the Word Trade Organization.

28. International Law Commission report, A/73/10, 2018, 82,83.

نیز ارائه و بیان کرده‌اند که چنین ترتیباتی ساختارهایی میان سازمان‌های مستقل (در معنای عام سازمان‌های بین‌المللی) و یک بخش از سازمان هستند زیرا برخی از آن‌ها دبیرخانه و شخصیت حقوقی مستقل ندارند.[۲۹] حتی انجمن حقوق بین‌الملل آن‌ها را «سازمان‌های بین‌المللی ناقص»[۳۰] نامیده است.[۳۱]

فارغ از آنکه چنین ترتیباتی در چه قالبی جای گیرند و مبنای حقوقی اختیارات و صلاحیت‌های آن‌ها چیست، ماهیت تصمیمات و جایگاه آن‌ها از حیث التزام برای اعضا مهم می‌نماید. مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو می‌تواند تحت عناوین مختلفی همچون «قطعنامه»،[۳۲] «توصیه‌نامه»[۳۳] و «تصمیم»[۳۴] که به‌واقع توسط دولت‌های عضو معاهدهٔ مبنایی و عمدتاً از طریق «اجماع» اتخاذ شود، نمود یابد. با وجود این، به‌ویژه با توجه به عنوان برخی از مصوبات مانند قطعنامه که در ابتدای امر، معنای التزام را متبادر می‌نماید، برخی نظر متفاوتی داشته و مصوبات کنفرانس‌های دولت‌های عضو را فاقد التزام حقوقی دانسته و تنها به‌عنوان تفسیر اصیل معاهدهٔ مبنایی و دارای ارزش قضایی به آن‌ها توجه دارند.[۳۵] همچنین دیوان بین‌المللی دادگستری پیرامون نقش کمیسیون شکار نهنگ، ذیل کنوانسیون بین‌المللی تنظیم شکار نهنگ اعلام داشت که طبق ماده ۶ کنوانسیون، کمیسیون می‌تواند گهگاه توصیه‌هایی به هر یک از دول عضو در کلیهٔ موضوعات مربوط به نهنگ و شکار آن، در چارچوب اهداف و مقاصد کنوانسیون ارائه نماید. با این حال، این توصیه‌ها که به شکل قطعنامه صادر می‌شوند، الزام‌آور نیستند اما زمانی که بر اساس اجماع تصویب می‌شوند، می‌توانند برای تفسیر کنوانسیون مورد استفاده قرار گیرند.[۳۶] با وجود این به نظر می‌رسد بررسی ماهیت حقوقی این مصوبات از حیث الزام‌آوربودن، نیاز به مداقهٔ بیشتری دارد و می‌توان آن را در چارچوب بزرگ‌تر و وسیع‌تری مورد توجه قرار داد.[۳۷]

---

29. Henry G. Shcermers, and Niels M. Blokker, *International Institutional Law* (Nijhoff Publications, 2003) 386, 387.

30. Incomplete international organizations

31. Committee on Accountability of International Organizations, First Report, INTL L. Assoc, 1998, 5.

32. Resolutions

33. Recommendations

34. Decision

35. B.M. Carnahan, "Treaty Review Conferences", *American Journal of International Law* 81, no1 (1987): 226-230.

36. *Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening), Judgment, I.C.J. Reports 2014.*

37. *Cf*: William Thomas Worster, "The Arms Trade Treaty Regime in International Institutional Law", *University of Pennsylvania Journal of International Law* 36, 4 (2015): 1061-1063; Nele Matz-Luck, "Framework Conventions as a Regulatory Tool", *Goettingen Journal of International Law* 1, 3 (2009): 451-456.

۳-۱. مصوبات لازم‌الاجرا

برخی از نویسندگان بر این باورند که فارغ از محتوا و مضمون متنی که مورد توافق اعضا قرار گرفته، به‌طور کلی این ظرفیت وجود دارد که مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو، ماهیت الزام‌آور برای اعضا داشته باشد. به‌واقع، اینان رضایت اعلامی اعضا در کنفرانس دولت‌های عضو را شیوهٔ دیگری از بیان رضایت به تعهدات مندرج در معاهدهٔ مبنایی دانسته و همچنین کنوانسیون وین در مورد حقوق معاهدات، نحوهٔ ابراز رضایت را برای دولت‌ها باز گذاشته است. بنابراین این اعلام رضایت و مصوبات، همچون مفاد معاهدهٔ مبنایی می‌تواند الزام‌آور باشد.[۳۸]

در صورت پذیرش این نظر که ظرفیت الزام‌آور برای مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو در نظر گرفته، در گام بعد باید شرایط احتمالی التزام، بررسی و تبیین شود. بدیهی است که نقطهٔ آغازین این حرکت و کنکاش حقوقی، توجه به مفاد و عبارات به‌کاررفته در مصوبات، فارغ از عنوان آن است. برای نمونه ممکن است برخی از مفاد یک مصوبه الزام‌آور باشد و بخش‌های دیگر آن چنین نباشد. از این رو مفاد پروتکل کیوتو در مورد داد و ستد آلاینده‌ها الزام‌آور است اما سایر مفاد آن لزوماً الزام‌آور نیست. ماده ۱۷ این پروتکل بیان می‌دارد که «کنفرانس دولت‌های عضو «می‌بایست»[۳۹] اقدام به تعریف اصول، قیود، قواعد و دستورالعمل‌های مربوط به بازرسی، گزارش‌دهی و پاسخگویی تجارت آلاینده‌ها نماید. هر گونه تجارتی در این زمینه «بایستی»[۴۰] مکمل اقدامات داخلی با هدف رسیدن به محدودهٔ میزان تولید آلاینده و تعهدات کاهش آلاینده طبق این ماده باشد».[۴۱] بنابراین یکی از راه‌های شناخت ماهیت الزام‌آور تعهدات، بررسی عبارات به‌کاررفته و به‌صورت مورد به مورد است و نمی‌توان کلیت یک مصوبه را به خودی خود و به‌صورت پیش‌فرض، فاقد یا دارای ماهیت التزام معرفی کرد.

ممکن است مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو از طریق «جرح و تعدیل»[۴۲] مفاد معاهدهٔ مبنایی یا پروتکل‌های آن، بر اعضا لازم‌الاجرا باشد. برای نمونه، بخش ۴ بند ۹ ماده ۲ پروتکل مونترال، امکان تعدیل مفاد را در صورت تأیید، پیش‌بینی کرده و این مصوبات برای کلیهٔ دولت‌های عضو لازم‌الاجراست.[۴۳،۴۴] از این رو در پروندهٔ دریاچهٔ وتلند،[۴۵] دولت هلند اعلام کرد که مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو(شامل قطعنامه و توصیه‌نامه) پیرامون کنوانسیون رامسر لازم‌الاجرا هستند.

38. Malgosia Fitzmaurice, and Panos Merkouris, "Uniformity versus Specialization: The Quest for a Uniform Law of Inter-State Treaties", In *Research Handbook on the Law of Treaties*, edited by Christian J. Tams *et al* (Edward Elgar, 2014).

39. Shall

40. Shall

41. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, 1997, art 17.

42. Adjustment

۴۳. بخش ۴ بند ۹ ماده ۲ بیان می‌دارد که تصمیمات (کنفرانس دولت‌های عضو) برای کلیهٔ دولت‌ها لازم‌الاجرا خواهد بود...

44. Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer, 1987.

45. Lac Wetland

مبنای این رویکرد این بود که دولت هلند معتقد بود کنوانسیون رامسر در برخی از تعهدات بارشده بر دولت‌ها، عامدانه ابهام دارد و تصمیمات کنفرانس دولت‌های عضو به منظور شفاف‌سازی این ابهامات صادر شده‌اند.[۴۶،۴۷]

همچنین تصمیمات داخلی کنفرانس دولت‌های عضو نیز می‌تواند به‌عنوان مصوبات لازم‌الاجرا قلمداد شود. این تصمیمات عمدتاً پیرامون اموری چون بودجه، ترتیبات اداری، آیین‌نامه‌های کاری و ایجاد ارکان فرعی نمود می‌یابد.

در پایان این قسمت لازم به ذکر است که گاه ممکن است مصوبات در چارچوب حقوق عرفی و در صورت تداوم و گستردهٔ مناسب رویه و «باور حقوقی»،[۴۸] برای دولت‌های عضو، الزام‌آور باشند. همچنین با توجه به این نکته که معمولاً تصمیمات کنفرانس دولت‌های عضو از طریق اجماع اتخاذ می‌شود و ممکن است چندین بار در قالب قطعنامه‌های مختلف تکرار شوند، این امر خود می‌تواند موجد التزام شود؛ هر چند که در معاهدهٔ مبنایی به این نحوه التزام اشارهٔ مستقیم نشده باشد (البته در چارچوب عبارات به‌کاررفته و ماهیت الزام‌آور آن‌ها). دیوان بین‌المللی دادگستری نیز در یکی از آرای خود، امکان شکل‌گیری حقوق عرفی را بر اساس نظام معاهداتی شناسایی و تأیید کرده است.[۴۹]

۳-۲. مصوبات فاقد التزام

موضوع مهمی که در اینجا مطرح می‌شود آنکه آیا می‌توان مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو را به‌عنوان «توافق یا رویهٔ بعدی»[۵۰] و در معنای مندرج در کنوانسیون حقوق معاهدات وین قلمداد کرد؟ کنوانسیون وین، رجوع به توافق متأخر میان طرفین را در تفسیر مفاد معاهده، ضروری می‌داند.[۵۱] به‌واقع اگرچه توافق متأخر، به‌طور خاص نمی‌تواند معاهده را اصلاح نماید، می‌تواند روابط حقوقی میان طرفین را به‌صورت ضمنی و دوفاکتو، تحت تأثیر قرار داده و (تا حدی اصلاح) نماید. از آنجا که برای این توافق متأخر، شکل خاصی متصور نیست و توافق اعم از معاهده است، در نگاه نخست می‌تواند شامل قطعنامه‌ها و تصمیمات کنفرانس دولت‌های عضو شود. از این رو برخی مدعی شده‌اند که مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو می‌تواند طبق بخش دوم بند سوم ماده ۳۱

46. Jonathan Verschuuren, "Ramsar Soft Law is Not Soft at All. Discussion of the 2007 Decision by the Netherlands Crown on the Lac Ramsar Site on the Island of Bonaire", *Milieu en Recht* 35, no 1 (2008): 28-34. Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=1306982.

۴۷. لازم به ذکر است نحوهٔ استدلال و نتیجه‌گیری مندرج در این پرونده دارای ضعف‌ها و اشکالاتی است اما بیانگر این نکته است که از دید برخی کشورها مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو دارای ماهیت الزام‌آور است و از این رو حائز اهمیت می‌نماید.

48. *Opinio juris*

49. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996*, p. 226.

50. Subsequent agreement or practice

51. Vienna Convention on the Law of Treaty, 1968, Art 31(3) b.

حقوق معاهدات وین، به‌عنوان رویهٔ متأخر و در نتیجه برای تفسیر، مورد استفاده قرار گیرد.[۵۲] اینان به‌طور غیرمستقیم به رأی دیوان بین‌المللی دادگستری اشاره می‌کنند که دیوان اعلام کرد تصمیمات کنفرانس دولت‌های عضو می‌تواند برای تفسیر معاهدهٔ مبنایی مورد استفاده قرار گیرد.[۵۳] اما به نظر می‌رسد این ادعا از قوت بالایی برخوردار نیست زیرا مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو، لزوماً با موافقت کلیهٔ اعضا صورت نمی‌پذیرد و ممکن است با عدم دستیابی به اجماع، از طریق رأی‌گیری و برای مثال با تأیید دو سوم اعضا تصویب شود. دیوان بین‌المللی دادگستری نیز در رأی خود بر این نکته صحه می‌گذارد که کلیهٔ تصمیمات ارکان معاهده‌ای پیرامون تعهدات ماهوی، ضرورتاً با رضایت کلیهٔ دولت‌ها تصویب نمی‌شود و نمی‌تواند به‌عنوان رویه یا توافق متأخر در معنای مندرج در بخش دوم از بند سوم ماده ۳۱ کنوانسیون وین تلقی شود.[۵۴] بنابراین به نظر می‌رسد طبق این استدلال نمی‌توان چنین تصمیماتی را در قالب رویه و توافق متأخر قلمداد و در نتیجه، آن‌ها را لازم‌الاجرا دانست.

از این رو در مواردی که نمی‌توان با توجه به عواملی چون عبارات و قصد، ماهیت الزام‌آور مصوبات را احراز کرد، می‌توان قائل به تعلق آن‌ها به «حقوق نرم»[۵۵] بود. بدیهی است که معنای این امر، عدم اجرای این دسته از قواعد نیست، بلکه به علت برخی از ملاحظات سیاسی، حقوقی و ... قدری از التزامات حقوقی فاصله دارند. به عبارت دیگر اگرچه واضعان قصد التزام حقوقی را نداشته‌اند، تأثیرات عملی و امکان اجرای آن‌ها با توجه به میل و نیاز کشورها و به‌ویژه ویژگی‌های حقوق نرم همچون انعطاف در اجرا و ساده‌بودن دستیابی به توافق، دور از ذهن نیست.[۵۶]

۴. مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد

کنوانسیون مبارزه با فساد، ذیل ماده ۶۳ به مباحث مربوط به کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون پرداخته و بیان داشته که این کنفرانس به منظور ارتقای ظرفیت و همکاری میان دولت‌های عضو برای نیل به اهداف مندرج در کنوانسیون و برای بهبود و بررسی اجرای آن (کنوانسیون) ایجاد می‌شود. این کنفرانس، ضمن داشتن صلاحیت در تصویب قواعد شکلی امور خود، می‌تواند به تسهیل تبادل اطلاعات میان اعضا، همکاری با سایر سازمان‌ها، بررسی دوره‌ای اجرای کنوانسیون،

52. Robin R. Churchill and Geir Ulfstein, *Autonomous Institutional Arrangements*, 641.

53. *Whaling in the Antarctic, Judgment,* 83.

54. *Ibid*, 298.

55. Soft law

۵۶. ن.ک: عبدالحسین شیروی و محمدحسین وکیلی مقدم، «حقوق نرم»، *مجلهٔ مطالعات حقوق تطبیقی* ۶، ۱(۱۳۹۴)؛ محمدحسین رمضانی قوام‌آبادی و محمد علیپور، «ماهیت و کارکرد حقوق نرم در آرای دیوان بین‌المللی دادگستری»، *فصلنامهٔ مطالعات حقوق عمومی* ۵۱، ۱(۱۴۰۰).

ارائهٔ توصیه برای ارتقای کنوانسیون و اجرای آن، توجه به نیازهای مربوط به کمک‌های فنی اعضا و ... مبادرت ورزد.

با توجه به صلاحیت‌های تخصیصی به کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد، در ادامه، رویکردهای کلی قطعنامه‌های این کنفرانس بررسی خواهد شد. لازم به ذکر است که در برخی از آثار، زمانی که قصد تشریح کارکردهای کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون‌ها را دارند، عمدتاً این امر در سه دسته قطعنامه‌های تقنینی، اجرایی و شبه‌قضایی تفکیک و تشریح می‌شود.[۵۷] اما در پژوهش حاضر به علت آنکه امر تقنینی به معنی اخص کلمه، ذیل کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد مشاهده نمی‌شود و (قطعنامه‌ها) عمدتاً به تشریح و تبیین تعهدات مندرج در کنوانسیون پرداخته‌اند، نمی‌توان در این چارچوب تقسیم‌بندی نمود. ضمن آنکه در کنوانسیون حاضر، سازوکار شبه‌قضایی حل و فصل اختلافات داخلی، همچون برخی از کنوانسیون‌ها وجود ندارد.[۵۸] بنابراین، تلاش شده ماهیت فعالیت‌ها و علت وجودی برخی از قطعنامه‌ها (بی آنکه ادعای جامعیت در این رابطه وجود داشته باشد) بیان شود.[۵۹،۶۰]

لازم به ذکر است که طبق بند اول ماده ۶۳ کنوانسیون مبارزه با فساد، کنفرانس دولت‌های عضو به منظور ارتقای ظرفیت و همکاری میان دول عضو و برای نیل به اهداف مندرج در کنوانسیون و ارتقا و نظارت بر اجرای آن شکل گرفته و تلاش شده است این مهم از طرقی چون تسهیل تبادل اطلاعات، همکاری میان سازمان‌های مرتبط، ارائهٔ توصیه برای ارتقای کنوانسیون و

57. *Cf*: Sebastian Rioseco, *Conferences of the Parties beyond international environmental law.*; Volker Roben, "Institutional developments under modern international environment agreements", Max Planck UNYB 4, (2000);
Malgosia Fitzmaurice, "Law-Making and International Environmental Law", In *International Law Making; Essays in Honour of Jan Klabbers*, edited by Rain Livoja *et al.* (Routledge, 2014).

۵۸. برای نمونه، در برخی از معاهدات بنیادین سازوکار شبه‌قضایی حل و فصل اختلافات پیش‌بینی شده است، ازجمله پروتکل مونترال، پروتکل سولفور الحاقی به کنوانسیون ژنو آلودگی فرامرزی هوایی و کنوانسیون محیطزیست دریایی شمال شرق اقیانوس اطلس.

۵۹. لازم به ذکر است برخی از نویسندگان، کارکردهای کنفرانس‌های دولت‌های عضو را مبتنی بر امر تقنینی، اجرایی و شبه‌قضایی یا سایر دیدگاه‌ها تقسیم‌بندی کرده‌اند، برای مطالعهٔ بیشتر، ن.ک:
Cf: Volker Roben, *Institutional Developments under Modern International environmental agreements*, 380-421; Robin R. Churchill and Geir Ulfstein, *Autonomous Institutional Arrangements,* 636-647;
Thomas Gehring, "Treaty-Making and Treaty Evolution", In *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, edited by Daniel Bodansky *et al* (Oxford University Press, 2012), 485-495.
Daniel Bodansky, "Multilateral Environmental Treaty Making", In *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, edited by Lavanya Rajamani and Jacqueline Peel (Oxford University Press, 2012), 410-419.

۶۰. برای مطالعهٔ بیشتر در این رابطه، ن.ک: سیدعباس پورهاشمی و اعظم پرنده مطلق، «بررسی جایگاه و نقش کنفرانس اعضای معاهدات محیطزیستی در توسعهٔ حقوق بین‌الملل محیطزیست»، *مجلهٔ علوم و تکنولوژی محیطزیست* دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ۲۲، ۱۱ (۱۳۹۹).

اجرای آن و ارائهٔ کمک‌های فنی به دست آید (بند ۴ ماده ۶۳ کنوانسیون).

پیرامون این نکته که آیا مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد، حق تفسیر مفاد کنوانسیون را دارند یا خیر باید عنوان داشت که در قسمت ششم از بند ۴ ماده ۶۳ کنوانسیون، امکان ارائهٔ توصیه برای ارتقای کنوانسیون و اجرای آن پیش‌بینی شده است. به‌واقع، اگرچه به‌صراحت امکان تفسیر کنوانسیون توسط مصوبات کنفرانس پیش‌بینی نشده، می‌توان برداشت کرد که ارائهٔ توصیه برای بهبود کنوانسیون و اجرای آن متضمن نوعی تفسیر و درک از نحوهٔ به اجرا درآوردن مفاد کنوانسیون به‌ویژه در رویارویی با مسائل جدید است. بررسی مفاد قطعنامه‌های کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد، همان طور که در ادامهٔ مطالب بیان شده، حاکی از آن است که تمرکز فعلی مصوبات بر روی نحوهٔ اجرا و تشریح جزئیات مفاد کنوانسیون است که این خود می‌تواند به نوعی تفسیر و برداشت از مفاد کنوانسیون تلقی شود.

در مورد این امر که آیا کنوانسیون به کنفرانس، اختیار تصویب قطعنامه‌های لازم‌الاجرا را داده است یا خیر، مفاد کنوانسیون ساکت است و در بند ۴ ماده ۶۳ اشاره شده که کنفرانس می‌بایست در مورد شیوهٔ کار، فعالیت‌ها و رویه‌ها و برای نیل به اهداف مندرج در بند ۱ ماده ۶۳، تصمیم‌گیری کند. اما این التزام در مورد تصمیم‌گیری پیرامون شیوهٔ کار است نه ماهیت تصمیمات. از این رو می‌توان عنوان داشت که ماهیت تصمیمات به ارادهٔ اعضا و مفاد مندرج در قطعنامه‌ها بستگی دارد. (در مورد ماهیت تصمیمات کنفرانس‌های دولت‌های عضو، در بخش‌های قبلی توضیحاتی ارائه شد). به عبارت دیگر نمی‌توان مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد را به خودی خود لازم‌الاجرا دانست، بلکه باید آن‌ها را در چارچوب حقوق نرم به شمار آورد، مگر آنکه در متن قطعنامه و عبارات به‌کاررفته این التزام قابل احراز باشد که نشان از ارادهٔ اعضا برای پایبندی و اجرای تعهدات مندرج است.

۴-۱. رویارویی با مسائل جدید و غیر قابل پیش‌بینی

در زمان همه‌گیری ویروس کرونا، به‌عنوان امری نوظهور و غیرقابل پیش‌بینی، یکی از ابعاد کلان این بحران جهانی، بروز فساد در ابعاد مختلف و تلاش برای مقابله با این پدیده بود. از این رو در جریان نهمین کنفرانس دولت‌های عضو، قطعنامهٔ ۹/۱ در ۲۰۲۱ با عنوان «اعلامیهٔ شرم‌الشیخ پیرامون تقویت همکاری بین‌المللی در زمینهٔ پیشگیری و مبارزه با فساد در شرایط اضطراری و بهبود و پاسخ به بحران»[۶۱] به تصویب رسید. برای نمونه در بندهای مقدماتی این قطعنامه به‌صراحت به آثار همه‌گیری این ویروس و تأثیرات فساد بر دسترسی امن، مؤثر و برابر به دارو و

61. Sharm el-Sheikh declaration on strengthening international cooperation in the prevention of and fight against corruption during times of emergencies and crisis response and recovery.

تجهیزات پزشکی، واکسن و ... به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه اشاره شده است. از این رو برای مقابله با این فسادهای احتمالی، مجموعه‌ای از اقدامات، همچون ارتقای همکاری بین‌المللی، تقویت برنامه‌ریزی‌ها و قانونگذاری‌های داخلی، مقابله با تعارض منافع مقامات دولتی، افزایش نظارت بر زنجیرهٔ خرید، ارتقای نظام حسابرسی، اجرای فرآیند مدیریت خطر فساد، اجرای مقررات مربوطه به مالکیت ذی‌نفعانه (واقعی)،[۶۲] تقویت نظام رسیدگی به شکایات و حمایت از گزارش‌دهی، استفاده از شیوه‌های نوین الکترونیکی و آموزش نیروهای مقابله با فساد در ارتباط به شرایط اضطراری پیش‌بینی شد.

لازم به ذکر است که در کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل، در مورد مبارزه با فساد در شرایط اضطراری و بحرانی سخنی به میان نیامده، بلکه اصول و چارچوب کلی مبارزه با فساد عنوان شده است. از این رو این ظرفیت و صلاحیت برای کنفرانس دولت‌های عضو (طبق ماده ۶۳ کنوانسیون) وجود دارد که حسب صلاحدید و در رویارویی با شرایط جدید و نوظهور، آن‌ها را مورد توجه قرار دهد و ضمن تشریح وضعیت، مقررات و اقدامات لازم را اعلام دارد. باید توجه داشت که در این قطعنامه تکالیف تنها بر عهدهٔ دولت‌ها و در عرصهٔ امور داخلی یا همکاری بین‌المللی محدود نمی‌شود، بلکه در این قطعنامه با ایجاد «نشست کارشناسی میان‌دولتی باز»،[۶۳] تلاش شده ضمن جمع‌آوری اطلاعات لازم پیرامون بهترین رویه‌ها در این حوزه، نهایتاً دستورالعمل تقویت همکاری برای مقابله با فساد در شرایط بحرانی و اضطراری تهیه و نتیجه نیز به کنفرانس دهم گزارش شود.[۶۴]

۴-۲. توجه به سازوکارهایی برای اجرا و روش‌های نوین

فصل هفتم کنوانسیون مبارزه با فساد، تحت عنوان سازوکارهایی برای اجرا، در ماده ۶۳ به‌صورت گذرا امکان ایجاد سازوکار مرور را پیش‌بینی و در بندهای ۵ و ۷ این ماده تنها به امکان ایجاد سازوکار مرور و رکن فرعی اشاره کرده است. به‌واقع با این رویکرد، ایجاد یا عدم ایجاد سازوکار و همچنین مفاد سازوکار، به تصمیم آتی کنفرانس دولت‌های عضو واگذار شده است. وقوع چنین امری می‌تواند به علت‌های مختلفی ازجمله عدم احساس نیاز دولت‌ها در زمان مذاکرات تدوین کنوانسیون و عدم توافق در یک مقطع زمانی بخصوص و طولانی‌شدن روند مذاکرات باشد. از این رو گاهی مذاکره‌کنندگان تدوین کنوانسیون‌ها و معاهدات، تنها به امکان ایجاد سازوکار اشاره کرده و تصمیم نهایی و جزئیات آن به تصمیم بعدی اعضا در یک فرصت مناسب احاله می‌شود.

62. Beneficial ownership

63. Open ended inter-governmental expert meeting

64. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session9-resolutions.html#Res.9-1. (Last seen on 31 Oct 2024)

در این رابطه، به منظور اجرای مؤثر کنوانسیون مبارزه با فساد، چارچوبی با عنوان «سازوکار مرور اجرا»[۶۵] با مشارکت کلیهٔ اعضای کنوانسیون و با عنوان «گروه مرور اجرا»[۶۶] شکل گرفت. هدف از شکل‌گیری این سازوکار که جزئیات آن در چارچوب قطعنامهٔ ۳/۱، در ۲۰۰۹ کنفرانس دولت‌های عضو تصویب شده، ارتقا و تسهیل تبادل اطلاعات، رویه‌ها و تجربه‌های کسب‌شده پیرامون اجرای کنوانسیون، ارتقا و تسهیل همکاری بین‌المللی در پیشگیری و مبارزه با فساد، ازجمله در حوزهٔ استرداد اموال و کمک به کشورها برای شناسایی نیازهای ویژه جهت دریافت کمک‌های فنی است. این سازوکار برای دستیابی به اهداف مورد نظر در چارچوب یک سری «اصول راهنما»[۶۷] مانند این موارد، شکل گرفته است: ۱. کمک به دولت‌ها برای اجرای مؤثر کنوانسیون، ۲. ارائهٔ زمینه‌هایی برای تبادل بهترین رویه‌ها و چالش‌ها، ۳. شفافیت، کارآیی، عدم مداخله، جامعیت و بی‌طرفی ۴. عدم تنبیهی و غیرخصمانه‌بودن، بدون هرگونه رتبه‌بندی ۵. فنی و میان‌دولتی‌بودن ۶. تکمیل سازوکارهای موجود. مرور هر کشور، با تعیین دو کشور دیگر که یکی از آن‌ها می‌بایست از گروه جغرافیایی مشابه باشد، به‌عنوان کشور مرورکننده آغاز می‌شود. اولین دور مرور اجرای کنوانسیون در ۲۰۱۰ آغاز و فصول سوم و چهارم کنوانسیون، به‌ترتیب، فصول مربوط به مجریان قانون و جرم‌انگاری و همکاری بین‌المللی و دور دوم مرور در ۲۰۱۵ و فصول دوم و پنجم کنوانسیون، به‌ترتیب، فصول مربوط به اقدامات پیشگیرانه و استرداد اموال، بررسی شد. سازوکار مرور با ارائهٔ گزارش جامع خودارزیابی توسط کشور مرورشونده و ارسال به دبیرخانه و کشورهای مرورکننده و سپس بررسی دقیق توسط کارشناسان دو کشور مرورکننده و همچنین کارشناس دبیرخانه و گفتگوی مستقیم، وارد مرحلهٔ عملی می‌شود. در پایان نیز گزارش نهایی مرور، تحت عنوان «خلاصهٔ اجرایی»[۶۸] که وضعیت اجرای کنوانسیون توسط کشور مرورشونده و همچنین بهترین عملکردها و خلأهای کشور مرورشونده در آن شناسایی شده، انعکاس می‌یابد.[۶۹]

همان طور که لازم است از طریق یک سازوکار جامع همچون سازوکار مرور اجرا، اجرای کنوانسیون به‌صورت کلی ارزیابی شود، گاه نیاز به یک سری از شیوه‌ها و ابزارهای موردی برای اجرای اقدامات مؤثرتر در حوزهٔ پیشگیری و مبارزه با فساد وجود دارد. برای نمونه، توجه به شیوه‌های علمی و روشمند برای اندازه‌گیری فساد یا استفاده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات را می‌توان جزئی از این رویکرد قلمداد کرد.

65. Implementation review mechanism
66. Implementation review group
67. Guiding principles
68. Summary report
69. Available at www.unodc.org/unodc/en/corruption/implementation-review-mechanism.html.

در چارچوب ماده ۶۱ کنوانسیون مبارزه با فساد، دولت‌های عضو می‌بایست بررسی روش‌های مبارزه با فساد، ...، توسعه و تبادل آمارها و شیوه‌های ارزیابی فنی و ... روش‌شناسی و استانداردهای مربوط به پیشگیری و مبارزه با فساد را در سیاست‌های خود ارزیابی، و کارآیی و مؤثربودن آن‌ها را مورد بررسی و مدنظر قرار دهند. در نتیجه، نهایتاً قطعنامهٔ ۸/۱۰، در ۲۰۱۹ با عنوان «اندازه‌گیری فساد»[۷۰] توسط کنفرانس دولت‌های عضو تصویب شد. بر اساس این قطعنامه دو درخواست عمده از دفتر مقابله با جرم و مواد مخدر سازمان ملل و همچنین دولت‌های عضو وجود دارد. از دفتر خواسته شده بررسی لازم برای تهیهٔ یک روش مناسب برای اندازه‌گیری فساد با همکاری نهادهای تخصصی ذی‌ربط و با همکاری اعضا ارائه نماید. از اعضا نیز خواسته شده که با همکاری سایر ذی‌نفعان همچون بخش خصوصی، جوامع مدنی، دانشگاه‌ها و با گردآوری اطلاعات مرتبط و تبادل اختیاری اطلاعات با سایرین، مطالعات و ارزیابی‌های لازم در این حوزه انجام دهند.[۷۱] به علت اهمیت موضوع، این امر در قالب دهمین کنفرانس دولت‌های عضو در آتلانتا نیز مورد توجه قرار گفت و مجدداً قطعنامه‌ای در این زمینه صادر شد.[۷۲،۷۳] همچنین در قطعنامهٔ «ارتقای استفاده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی برای اجرای کنوانسیون مبارزه با فساد»،[۷۴] ضمن توجه به اهمیت موضوع، دولت‌ها برای استفاده از فناوری‌های نوین، به‌ویژه دولت الکترونیک و ایجاد بسترهای برخط و با مشارکت جوامع مدنی تشویق شده‌اند.[۷۵، ۷۶]

70. Measurement of corruption

71. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session8-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

72. Methodologies and indicators for measuring corruption and the effectiveness of anti-corruption frameworks

73. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session10-resolutions.html. CAC/COSP/2023/L.8/Rev.1. (Last seen on 31 Oct 2024)

74. Promoting the use of information and communications technologies for the implementation of the United Nations Convention against Corruption

75. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session6-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

۷۶. قطعنامه‌های عنوان‌شده تنها نمونه‌هایی از این رویکرد هستند. این در حالی است که در قطعنامه‌های دیگری می‌توان تلاش برای به اجرا درآوردن بخش‌هایی از مفاد کنوانسیون را مشاهده کرد که ازجملهٔ آن‌ها قطعنامهٔ ۹/۵ مصوب ۲۰۲۱ با عنوان «ارتقای همکاری بین‌المللی مجریان قانون در حوزهٔ مبارزه با فساد» است که در آن ابتکارات جدیدی چون ایجاد شبکه‌ای موسوم به GlobE برای ارتقای همکاری میان مجریان قانون نیز پیش‌بینی شده است. همچنین تلاش برای اجرای مفاد کنوانسیون در سطح منطقه‌ای در قالب قطعنامهٔ ۹/۴، در ۲۰۲۱ با عنوان «تقویت اجرای کنوانسیون مبارزه با فساد در سطح منطقه‌ای» و ایجاد بسترهای منطقه‌ای در قالب برنامهٔ Fast-track و توجه به نیازها و اولویت‌های اختصاصی کشورهای هر منطقه، از دیگر برنامه‌های موجود در این حوزه است.

۴-۳. رویکرد جامع‌نگر و توجه به ارتباط میان موضوعات

برای حل برخی از چالش‌ها و مشکلات، ضرورت وجود دید کلی و جامع و توجه به ارتباط احتمالی میان موضوعات احساس می‌شود. این امر به‌ویژه در عرصهٔ بین‌المللی و در سطح کلان نمود بیشتری داشته و استفاده از رویکردهای جامع و میان‌موضوعی مفید می‌نماید. کنفرانس دولت‌های عضو معاهدات مختلف نیز از ضرورت توجه به سایر موضوعات و ارتباط احتمالی میان آن‌ها غافل نبوده و در موارد بسیاری ارتباطات موجود را مدنظر قرار داده‌اند. به‌طور کلی و نه حصری، می‌توان ارتباط میان جرائمی همچون فساد با سایر موضوعات همچون حقوق بشر، حقوق محیط‌زیست و توسعهٔ پایدار و حتی میان جرائم را مشاهده کرد.

پیرامون ارتباط میان مبارزه با فساد و توسعهٔ پایدار، ارجاعات متعددی به این مفهوم، همچون اعلامیهٔ ژوهانسبورگ در متن کنوانسیون مبارزه با فساد ارائه شده است. کنفرانس دولت‌های عضو نیز در قطعنامه‌های مختلفی نیز به اهمیت توسعهٔ پایدار اشاره کرده و برای نمونه در چندین قطعنامهٔ کنفرانس ششم دولت‌های عضو در سن پترزبورگ روسیه در ۲۰۱۵، به موضوع شناسایی اهمیت پیشگیری از فساد در برنامهٔ توسعه‌ای وسیع‌تر، ازجمله اجرای هدف ۱۶ برنامهٔ توسعهٔ پایدار ۲۰۳۰ اشاره شده است.[۷۷] همچنین قطعنامه‌هایی که به‌صورت ویژه‌تری به موضوع توسعهٔ پایدار پرداخته‌اند نیز وجود دارد و نشان از اهمیت توجه به ارتباط میان پیشگیری و مبارزه با فساد و دستیابی به اهداف توسعهٔ پایدار دارد.[۷۸]

پیرامون ارتباط میان مبارزه با فساد و محیط‌زیست، قطعنامهٔ ۸/۱۲ در ۲۰۱۹ با عنوان «پیشگیری و مبارزه با فساد در ارتباط با جرایمی که بر محیط‌زیست اثرگذارند»،[۷۹] به تصویب رسید. در این قطعنامه، جرائم اقتصادی به‌ویژه پولشویی به‌عنوان یکی از حلقه‌های ارتباطی مهم میان فساد و جرائم اثرگذار بر محیط‌زیست تلقی شده است، به‌طوری که عواید ناشی از اقدامات غیرقانونی ازجمله فساد، می‌تواند بر محیط‌زیست اثرگذار بوده و مجموعه‌ای از اقدامات، همچون وضع مقررات داخلی مناسب، افزایش شفافیت و نظارت، ایجاد سازوکارهای گزارش‌دهی، همکاری بین‌المللی و تبادل اطلاعات و بهترین رویه‌ها را اجرا نماید.[۸۰]

---

77. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session6-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

78. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session8-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

Strengthening asset recovery to support the 2030 Agenda for Sustainable Development, Res 8/9, 2019.

79. Preventing and combating corruption as it relates to crimes that have an impact on the environment, 8/12, 2019.

80. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session8-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

در بحث توجه به موضوعات مرتبط با حقوق بشر، کنفرانس دولت‌های عضو، گاه به‌صورت گذرا و در حد اشاره در یکی از بندهای یکی از قطعنامه‌ها[۸۱] و گاه به‌صورت اختصاصی به این امر توجه داشته است. برای نمونه در قطعنامهٔ «توجه به آثار اجتماعی فساد»،[۸۲] موضوع آثار فساد بر زنان و دختران و به‌طور کلی تبعات جنسیتی فساد مورد توجه قرار گرفت. در این قطعنامه ضمن تشویق به ارتقای درک شیوه‌هایی که ممکن است فساد بر زنان و مردان به‌صورت متفاوت اثر گذارد، تلاش برای برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان ازجمله جریان‌سازی رویکرد جنسیت‌محور در تصمیم‌سازی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها مورد توجه قرار گرفته است، ضمن آنکه زنان و دختران، نیازهای متفاوت و متنوعی داشته و فساد می‌تواند آثار سوئی بر حق آنان بر دسترسی برابر به خدمات بهداشتی به‌ویژه برای افراد آسیب‌پذیر داشته باشد. در بندهای اجرایی قطعنامه نیز مجموعه‌ای از اقدامات، ازجمله انجام تحقیقات، اجرای سیاست‌های جنسیت‌محور، برگزاری دوره‌های آموزشی، بهبود اقدامات مبارزه با فساد و افزایش مشارکت واقعی زنان و جوامع مدنی در برنامه‌ریزی‌های مبارزه با فساد پیش‌بینی شده است.[۸۳]

همچنین ارتباط میان جرائم نیز محل توجه کنفرانس دولت‌های عضو بوده، به‌طوری که اعتقاد بر این است که فساد تنها در یک بستر محدود رخ نداده و می‌تواند با سایر جرائم در ارتباط باشد و از این رو رویکرد جامع و چند بعدی برای شناخت و به دنبال، آن مبارزه با آن‌ها لازم است. این ارتباط، گاه به‌صورت جزئی و در قالب عباراتی در یک قطعنامه (با موضوع دیگر) و گاه به‌صورت مستقل مورد توجه قرار گرفته است. برای نمونه، ارتباط میان فساد و جرائم سازمان‌یافته ازجمله پولشویی در کنفرانس نهم و در اعلامیهٔ شرم‌الشیخ به‌صورت موردی در بند شمارهٔ ۸ اجرایی ذکر شد.[۸۴] این موضوع در کنفرانس بعدی، کنفرانس دهم، به‌صورت مستقل در قالب یک قطعنامه با عنوان «اقدامات برای توجه به فساد متضمن گروه‌های مجرمانهٔ سازمان‌یافته»[۸۵] نمود یافت و در آن مجموعه‌ای از اقدامات برای فهم صحیح از این ارتباط و سپس اقدامات برای مقابله با آن پیش‌بینی شده است.[۸۶]

81. Sharm el-Sheikh declaration on strengthening international cooperation in the prevention of and fight against corruption during times of emergencies and crisis response and recovery. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session9-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

82. Addressing the societal impacts of corruption

83. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session10-resolutions.html. CAC/COSP/2023/L.14/Rev.1. (Last seen on 31 Oct 2024)

84. 8. Reaffirms States parties' commitment to improving their understanding of the linkages between gender and corruption, including the ways in which corruption can affect women and men differently, … .

85. Measures to address corruption involving organized criminal groups.

86. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session10-resolutions.html. CAC/COSP/2023/L.9/Rev.1. (Last seen on 31 Oct 2024)

۴-۴. عدم دستیابی به اهداف موردنظر

به‌طور کلی از زمان لازم‌الاجراشدن کنوانسیون و عضویت اکثر قریب به اتفاق کشورهای جهان در کنوانسیون مبارزه با فساد[۸۷] و با وجود تلاش‌های صورت‌گرفته، انتظارات موردنظر برآورده نشده و همچنان فساد، حضور فعالی در اقتصاد کشورها داشته و ضررهای هنگفتی را متوجه اقتصاد آن‌ها می‌نماید. علت این امر از سوی برخی از کشورها، در سطح کلان، نبود ارادهٔ واقعی و خواست دولت‌ها در مبارزهٔ جدی با فساد است. از سوی دیگر، برخی از کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه معتقدند که فصل پنجم کنوانسیون در مورد استرداد اموال، به‌ویژه در پرتو ماده ۵۱ که استرداد را به‌عنوان اصل اساسی کنوانسیون تلقی کرده و دولت‌ها را ملتزم به بالاترین میزان همکاری در این زمینه نموده است، به علت منفعت کشورهای توسعه‌یافته به‌عنوان مقصد اموال خارج‌شده، و عدم همکاری مناسب آن‌ها، در وضعیت مناسبی اجرا نمی‌شود. این دو نارضایتی از عدم اجرای کنوانسیون در دو سطح کلی و جزئی منجر به بروز دو مجموعه از اسناد شده است. در سطح کلان منجر به صدور اعلامیهٔ سیاسی با عنوان«تعهد مشترک همگان برای توجه مؤثر به چالش‌ها و اجرای اقدامات برای پیشگیری و مبارزه با فساد و تقویت همکاری بین‌المللی»[۸۸] و در سطح جزئی منجر به صدور تعداد نسبتاً زیادی قطعنامه پیرامون ابعاد مختلف استرداد اموال و تقویت همکاری بین‌المللی شد.

برای صدور اعلامیهٔ سیاسی، مقدمات امر در ۲۰۱۸ و با تصویب قطعنامهٔ ۷۳/۱۹۱ مجمع عمومی سازمان ملل فراهم شد و کنفرانس دولت‌های عضو، مأموریت یافت با اجماع اعضا، پیش‌نویس اعلامیهٔ سیاسی تهیه کند. سرانجام، مجمع عمومی در نشست ویژهٔ خود در ۲۰۲۰، قطعنامهٔ ۷۴/۲۷۶ را در مورد مبارزه با فساد تصویب و اعلامیهٔ سیاسی را تأیید کرد. از ویژگی‌های این اعلامیهٔ سیاسی نسبت به سایر قطعنامه‌های کنفرانس دولت‌های عضو، تشریح بیشتر تعهدات کشورها و همچنین الزام‌آورتربودن عبارات به‌کاررفته در متن سند است. همچنین در کنار بخش‌های مندرج در کنوانسیون، شامل اقدامات مربوط به پیشگیری، مجریان قانون، همکاری بین‌المللی و استرداد اموال، کمک‌های فنی و تبادل اطلاعات، بخش‌های جدیدی چون مبارزه با فساد به‌عنوان فعال‌کنندهٔ دستور کار توسعهٔ پایدار ۲۰۳۰ و توسعهٔ نگاه آینده‌نگرانهٔ چارچوب و دستور کار مبارزه با فساد وجود دارد. همان طور که مشاهده می‌شود در کنار مباحث قبلی پیرامون پیشگیری و مبارزه با فساد، فساد در یک بافتار وسیع‌تر و رو به جلو در نظر گرفته شده که می‌تواند به‌صورت مستقیم،

---

۸۷. این کنوانسیون در حال حاضر ۱۹۱ عضو دارد.

88. Our common commitment to effectively addressing challenges and implementing measures to prevent and combat corruption and strengthen international cooperation.
https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/special-session/V2103918_E.pdf.
CAC/COSP/S/ 2021/2. (Last seen on 31 Oct 2024)

ابعاد و تأثیرات بیشتری به‌ویژه در حوزهٔ توسعهٔ پایدار داشته باشد. لازم به ذکر است که در پایان این اعلامیه (بند ۸۵) نیز به‌صراحت بر تعهد دولت‌ها برای اجرای اعلامیهٔ سیاسی تأکید شده است.[۸۹]

پیرامون رویکرد جزئی، برای نمونه در کنفرانس دهم دولت‌های عضو در ۲۰۲۳ قطعنامه‌های «ارتقای همکاری بین‌المللی در رسیدگی‌های اداری و مدنی پیرامون فساد، آن طور که در کنوانسیون مبارزه با فساد مقرر شده»[۹۰] و «ارتقای استفاده از اطلاعات مالکیت واقعی برای تقویت استرداد اموال»[۹۱] به تصویب رسیدند. این رویکرد در قطعنامه‌های متعدد کنفرانس‌های قبلی نیز به‌وضوح قابل مشاهده است و نشان از تلاش کشورهای در حال توسعه برای تشریح بیشتر تعهدات کشورها و تأکید بر اهمیت موضوع دارد و ازجملهٔ این قطعنامه‌ها می‌توان به قطعنامهٔ ۴/۴ با عنوان «همکاری بین‌المللی در استرداد اموال»،[۹۲] قطعنامه‌های ۲/۳ و ۳/۳ با عنوان «استرداد اموال»[۹۳] اشاره کرد؛ ضمن اینکه کشورهای در حال توسعه به منظور افزایش توجهات و تبیین تعهدات کشورها در حوزه‌های مورد نیازی چون ارتقای همکاری بین‌المللی و استرداد اموال، تلاش کرده‌اند این موضوعات را در بافتار وسیع‌تر و مهم‌تر ارائه نمایند تا امکان همراهی سایر کشورها را میسرتر کنند. برای نمونه، گاهی استرداد اموال را به‌عنوان عامل مهم دستیابی به اهداف مندرج در برنامهٔ توسعهٔ پایدار ۲۰۳۰ و در قالب قطعنامهٔ ۸/۹، در ۲۰۲۱ و با عنوان «تقویت استرداد اموال به منظور حمایت از برنامهٔ توسعهٔ پایدار ۲۰۳۰»[۹۴] معرفی کرده‌اند.

۴-۵. توجه به ابتکارات و نیازهای خاص برخی از کشورها

گونهٔ دیگری از قطعنامه‌ها در مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو کنوانسیون مبارزه با فساد وجود دارد که علی‌رغم برخی از همپوشانی‌ها و ویژگی‌های مشترک با کارکردهای قبلی عنوان‌شده، عامل اصلی دیگری در شکل‌گیری آن‌ها تأثیر داشته است و آن را می‌توان ابتکارات و نیازهای خاص برخی از دولت‌های عضو دانست. برای نمونه، قطعنامه‌های ۷/۸ و ۸/۴، در ۲۰۱۷ و ۲۰۱۹ با عنوان

89. Para 85: We commit to implementing the present political declaration … .

90. Promoting international cooperation in civil and administrative proceedings related to corruption as provided in the United Nations Convention against Corruption. CAC/COSP/2023/L.11/Rev.1.

91. Enhancing the use of beneficial ownership information to strengthen asset recovery. CAC/COSP/2023/L.10/Rev.1.

92. International cooperation in asset recovery, https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session2-resolutions.html.
https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session4-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

93. Asset recovery, https://documents.un.org/doc/undoc/gen/v09/885/38/pdf/v0988538.pdf. CAC/COSP/2009/15. p 23. (Last seen on 31 Oct 2024)

94. Strengthening asset recovery to support the 2030 Agenda for Sustainable Development.
https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session8-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

«حفاظت از ورزش در مقابل فساد»،[۹۵] با ابتکار روسیه مطرح و نهایتاً تصویب شد.[۹۶] به‌واقع، علت واقعی ابتکار روسیه برای طرح این موضوع، اتهام وارده به این کشور پیرامون دوپینگ گستردهٔ ورزشکاران این کشور و با اطلاع و خواست مسئولان این کشور بوده است که روسیه تلاش کرد با طرح این ابتکار با اتهامات وارده به خود مقابله و خود را در حوزهٔ مبارزه با فساد در ورزش، جدی و صاحب ابتکار معرفی کند. پس همان طور که مشاهده می‌شود، مصوبات کنفرانس‌های دولت‌های عضو، صرفاً محدود به موضوعات فنی و حقوقی نیست و گاه باید موضوعات را در بافتار وسیع‌تر ملاحظه و بررسی کرد. همچنین می‌توان تصویب قطعنامه‌های ۶/۹، ۷/۷ و ۸/۱۱، در ۲۰۱۵، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۹ با عنوان «تقویت اجرای کنوانسیون مبارزه با فساد در کشورهای در حال توسعهٔ جزیره‌ای کوچک»[۹۷] را جزو این دسته قلمداد کرد. به‌واقع به علت وضعیت خاص چنین کشورهای ذره‌ای، ازجمله کمبود منابع مالی و ضعف ساختار اداری، چنین کشورهایی نیازمند کمک‌های فنی خاص خود بوده و باید به‌طور ویژه مورد توجه قرار گیرند.[۹۸]

نتیجه

شکل‌گیری کنفرانس دولت‌های عضو بر اساس معاهدهٔ مبنایی، راهی برای تداوم پویایی و رویارویی با واقعیت‌ها و نیازهای جدید بیرونی است. در گذشته تلاش برای ارتقای سطح همکاری دولت‌ها برای حل مشکلات، عمدتاً از طریق معاهدات نمود پیدا می‌کرد و سپس با تأسیس سازمان‌های بین‌المللی این امر ادامه و ارتقا یافت. در چند دههٔ اخیر، گونهٔ جدیدی از ترتیبات نهادی در قالب معاهدات مبنایی شکل گرفته که تا حدودی حد میانهٔ این دو است. از یک سو این ترتیبات طبق حقوق معاهدات شکل گرفته و اجرا و تفسیر آن بر پایهٔ حقوق معاهدات است و از سوی دیگر سلسله‌مراتب و ترتیبات درونی مجموعه، گواه بر وجود برخی مشابهت‌ها با سازمان‌های بین‌المللی است. این امر باعث شده برخی از نویسندگان، معاهدات مبنایی را گونه‌ای جدید و مستقل در نظر بگیرند که فارغ از دو سلف خود فعالیت می‌نماید.

اگرچه نمی‌توان کلیهٔ اسناد مصوب کنفرانس دولت‌های عضو را از دید حقوقی لازم‌الاجرا دانست، نمی‌توان آن را فاقد اثر حقوقی دانست. به علت برخورداری این اسناد از ویژگی‌هایی چون متضمن قواعد رفتاری‌بودن، تأیید اعضا از طریق اجماع، اثرگذاری در رفتار و عملکرد اعضا، دارای

95. Safeguarding sport from corruption

96. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session7-resolutions.html, & https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session8-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

97. Strengthening the implementation of the United Nations Convention against Corruption in small island developing States

98. https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session8-resolutions.html, & https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session6-resolutions.html, & https://www.unodc.org/corruption/en/cosp/conference/session7-resolutions.html. (Last seen on 31 Oct 2024)

ماهیت حقوق نرم بوده و می‌تواند رفتار دولت‌های عضو را جهت داده و نهایتاً منجر به تبعیت و اجرا شود. به‌واقع یکی از رموز ماهیت وجودی و ادامهٔ حیات معاهدات مبنایی نیز چنین ویژگی‌هایی است که اسناد باید به سطحی از تعهدات رسند که مخالفی (به‌جز موارد خاص برای رجوع به رأی‌گیری) پیرامون آن وجود نداشته باشد و راه را برای اجرای آزادانه و به‌ویژه در چارچوب مقررات داخلی و نیازها و اولویت‌های ملی هموار کند.

مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو که می‌تواند عناوینی چون قطعنامه، توصیه‌نامه یا تصمیمات داشته باشند، با هدف برآورده‌کردن نیازهای دولت‌های عضو شکل گرفته و (در چارچوب اختیارات اعطایی به کنفرانس دولت‌های عضو از سوی معاهدهٔ مبنا) می‌تواند جنبه‌های کارکردی متعددی داشته باشند. گاه ممکن است این مصوبات، اقدام به توسعهٔ دامنهٔ مفاد معاهدهٔ مبنا نمایند و برخی از عبارات مبهم را تشریح یا موارد اختلافی در زمان تدوین معاهدات مبنا را باز کند و به آن‌ها بپردازد. گاهی سازوکارهای کلی یا موردی اجرای مفاد معاهدهٔ مبنا تصویب می‌شود و گاه به علت وقوع برخی از عوامل بیرونی غیرقابل پیش‌بینی نیاز است مصوباتی پیرامون آن‌ها صادر شود. این امر باعث شده که عمدهٔ آثار کارکرد مصوبات کنفرانس دولت‌های عضو در سه دستهٔ تقنینی، اجرایی و شبه‌قضایی دسته‌بندی و بررسی شوند؛ حال آنکه با توجه به گستردگی طیف موضوعات مطروحه و همچنین همپوشانی برخی از آن‌ها که هم دارای وصف تقنینی و هم وصف اجرایی است، ارائهٔ چنین تفکیک دقیقی گاه مشکل می‌نماید. به هر روی آنچه مهم است، یافتن راه‌حلی جامع و مورد اقبال دولت‌ها برای ارتقای سطح همکاری‌ها، تبادل اطلاعات، استفاده از کمک‌های فنی یکدیگر و از یک مرجع فنی و تخصصی (در قالب دبیرخانه)، استفاده از روش‌های نوین برای حل مشکلات ملی و بین‌المللی است و سابقهٔ بیش از پنج دهه از شکل‌گیری معاهدات مبنایی و توسعهٔ روزافزون آن که در ابتدا محدود به حقوق محیط‌زیست بود، به سایر حوزه‌های حقوق بین‌الملل، نشان از تمایل دولت‌ها و موفقیت نسبی آن در برآورده‌کردن انتظارات است.

منابع:

الف. فارسی

۱. پورهاشمی، سیدعباس و اعظم پرنده مطلق، «بررسی جایگاه و نقش کنفرانس اعضای معاهدات محیط‌زیستی در توسعهٔ حقوق بین‌الملل محیط‌زیست»، *مجلهٔ علوم و تکنولوژی محیط‌زیست* دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ۲۲، شمارهٔ ۱۱ (۱۳۹۹).

۲. رمضانی قوام‌آبادی، محمدحسین و محمد علیپور، «ماهیت و کارکرد حقوق نرم در آرای دیوان بین‌المللی دادگستری»، *فصلنامهٔ مطالعات حقوق عمومی* ۵۱، شمارهٔ ۱ (۱۴۰۰).

۳. شیروی، عبدالحسین و محمدحسین وکیلی مقدم، «حقوق نرم»، *مجلهٔ مطالعات حقوق تطبیقی* ۶، شمارهٔ ۱ (۱۳۹۴).

ب. انگلیسی

- Books

1. Bodansky, Daniel. "Multilateral Environmental Treaty Making". In *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, edited by Lavanya Rajamani and Jacqueline Peel. Oxford University Press, 2012.

2. Gehring, Thomas. "Treaty-Making and Treaty Evolution". In *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, edited by Daniel Bodansky *et al*. Oxford University Press, 2012.

3. Shcermers, Henry G. and Niels M. Blokker. *International Institutional Law*. Nijhoff Publications, 2003.

4. Fitzmaurice, Malgosia, and Panos Merkouris. "Uniformity versus Specialization: The Quest for a Uniform Law of Inter-State Treaties". In *Research Handbook on the Law of Treaties*, edited by Christian J. Tams *et al*. Edward Elgar, 2014.

5. Fitzmaurice, Malgosia. "Law-Making and International Environmental Law". In *International Law Making; Essays in Honour of Jan Klabbers*, edited by Rain Livoja *et al*. Routledge, 2014.

- Articles

1. B.M. Carnahan, “Treaty Review Conferences”. *American Journal of International Law* 81, no.1 (1987).

2. Brunnée, Jutta, “COPing with Consent: Law-Making under Multilateral Environmental Agreements”. *Leiden Journal of International Law* 15, no.6 (2002).

3. Matz-Luck, Nele, “Framework Conventions as a Regulatory Tool”. *Goettingen Journal of International Law* 1, no.3 (2009).

4. Churchill, Robin R, and Geir Ulfstein, "Autonomous Institutional Arrangements in Multilateral Environmental Agreements: A Little-Noticed Phenomenon in International Law". *The American Journal of International Law* 94, no. 4 (2000).
5. Rioseco Sebastian, "Conferences of the Parties Beyond International Environmental Law: How COPs Influence the Content and Implementation of their Parent Treaties". *Leiden Journal of International Law* 36, no 3 (2023).
6. Verschuuren, Jonathan, "Ramsar Soft Law is Not Soft at All. Discussion of the 2007 Decision by the Netherlands Crown on the Lac Ramsar Site on the Island of Bonaire". *Milieu en Recht* 35, no 1 (2008).
7. Roben, Volker, "Environment Treaty Bodies". *Published under the auspices of the Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law*, (2021).
8. Worster, William Thomas, "The Arms Trade Treaty Regime in International Institutional Law". *University of Pennsylvania Journal of International Law* 36, no.4 (2015).

- Cases

1. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, p. 226.
2. Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949, p. 174.
3. Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening), Judgment, I.C.J. Reports 2014, p. 226.

- Resolutions

1. Enhancing the use of beneficial ownership information to strengthen asset recovery, UNCAC, Res 8/2, 2021.
2. Measurement of corruption, UNCAC, Res 10/8, 2019.
3. Methodologies and indicators for measuring corruption and the effectiveness of anti-corruption frameworks, UNCAC, Res 9/2, 2023.
4. Preventing and combating corruption as it relates to crimes that have an impact on the environment, UNCAC, Res 8/12, 2019.
5. Promoting the use of information and communications technologies for the implementation of the United Nations Convention against Corruption, UNCAC, Res 9/5, 2023.
6. Safeguarding sport from corruption, UNCAC, Res 4/8, 2019.
7. Sharm el-Sheikh declaration on strengthening international cooperation in the prevention of and fight against corruption during times of emergencies and crisis response and recovery, UNCAC, Res 8/3, 2021.
8. Strengthening asset recovery to support the 2030 Agenda for Sustainable Development, Res 8/9, 2019.

9. Strengthening asset recovery to support the 2030 Agenda for Sustainable Development, UNCAC, Res 8/1, 2021.

10. Strengthening the implementation of the United Nations Convention against Corruption in small island developing States, UNCAC, Res 7/7, 2017.